

Redaktørens forord

Danske sociologer har - med få undtagelser - ikke udvist større interesse for religion og det religiøse. Det kan ikke siges, at der rådes bod herpå med dette nummers første artikel, "Den skjulte religion", der er skrevet af antropologen Cecilie Rubow. Hele artiklens ærinde og anslag, samt naturligvis det forhold, at artiklen - hvad vi er glade for - publiceres i *Dansk Sociologi* er til gengæld endnu engang en understregning af de mere eller mindre tilfældige - nogle vil sige meningsløse - disciplinære afgrænsninger inden for det sociologisk-antropologiske fagområde. Den positive udlægning er, at fagområdet udovert giver sig i kast med udforskningen af de problemstillinger, de finder interessante og påkrævede og med det valg af metoder, de finder mest hensigtsmæssige - tvangfrit og ubesværet i forhold til disciplinære afgrænsninger.

Cecilie Rubow påpeger i sin artikel, at religion - ligesom kultur - har flere betydninger. Religion kan forstås som et særligt prægende aspekt knyttet til menneskelige aktiviteter og livet som sådant, dette "at der er en kraft, magt eller instans at føle sig forbundet med og forpligtet overfor". Religion forstås endvidere og mere traditionelt som et begreb for forskellige religiøse traditioner, typer af trosforestillinger, myter, hellige genstande og ritualer. Der findes i denne forstand forskellige religioner så som kristendom, hinduisme og islam, der hver for sig rummer en mere eller mindre sammenhængende kosmologi og en rituel tradition. For det tredje forstås religion som et

særligt institutionelt område i samfundslivet på linie med andre specialiserede områder som kunsten, sporten og arbejdet. Den danske folkekirke kan ses som et sådant område med sine kirker, embeder, rituelle begivenheder og et ministerium for samme.

Det er de to sidste opfattelser af religion, der har prototypisk tyngde, men det er religion i den førstnævnte betydning, der især interesserer Cecilie Rubow. Det er den mere åbne dimension ved det religiøse, hvor der spørges: Hvad foretager folk sig, hvilke erfaringer gør de sig, hvordan taler de om dette at tro. Herved afsløres det, at der er mange måder at tro på, og de fleste af disse ligger i skjul af den prototypiske forståelse. Cecilie Rubow drager derfor den konklusion, at det kulturanalytiske arbejde med religion består i at undersøge, ikke hvad religion er, men alt det religion kan være.

Technofesten kan måske også siges at rumme religiøse bestanddele. I alle tilfælde betoner Lars Geer *Hammershøj* i sin artikel "Selvdannelse og nye former for socialitet - technofesten som eksempel", at technofesten kan forstås som en senmoderne form for dionysisk fællesskab. Ved den ekstatiske musik og dans opnås en tilstand, hvor man skrider ud af sig selv og smelter sammen med mængden. *Hammershøj* taler om technofesten som social eller kultisk erotisme, hvor overskridelsen er rettet mod fællesskabet af de tilstedeværende.

Artiklens ærinde er dog ikke kun en analyse af technofesten som sådan. Tech-

nofesten ses som eksemplarisk for de nye socialitetsformer, der modsvarer tidens radikale individualisering. Artiklen anskuer samtidens individualitetsformer som dannelse og selvdannelse. Den senmoderne selvdannelse ses dernæst som en dannelsesform, der i høj grad søger selvoverskridelsen knyttet til forskellige former for eksalteret og berusende masseudfærd - en kontrolleret, villet, ritualiseret og momentan "psykose", som technofesten er det oplagte eksempel på.

TV-programmet *Big Brother* inviterer også til samtidendiagnose og sociologisk refleksion. *Casper Bruun Jensen* og *Peter Lauritsen* vælger i deres artikel "Videnskabelighed i et cyborg-perspektiv - TV-programmet *Big Brother* som videnskabeligt eksperiment" at anskue *Big Brother* som et cyborg-eksperiment. Dette ud fra den betragtning, at hvis dette at være menneske i dag ikke lader sig forstå uden at inddrage de utallige teknologier, som mennesket er afhængig af - således som cyborg-tankegangen argumenterer for - så må der også etableres nye eksperimenter for at forstå de måder, hvorpå disse cyborgs skabes og "virker". *Big Brother* kan oplagt ses som et sådant cyborg-eksperiment. Der er (naturligvis) ikke tale om et eksperiment i klassisk naturvidenskabelig forstand, men heller ikke "levet liv" i antropologisk forstand. Der er netop tale om en konstrueret form for teknosocialt og artificielt "liv" indlejret i TV-mediets kontekster og underkastet en massiv overvågningsteknologi rettet mod principielt set enhver form for handlen og interaktion blandt de involverede. Programmet skaber en ny form for hyperrealitet eller hybride virkeligheder.

Denne artikels ærinde er dog heller ikke kun en analyse af *Big Brother* som sådan, men nok så meget at diskutere spørgsmålet om videnskabelighed i et cyborg-perspektiv i det hele taget. Hvilke erkendelsesformer tilbyder sig eller må

udvikles stillet over for disse cyborgs eller hybrid-væsener? Cyborg-tankegangen reformulerer efter Bruun Jensen og Lauritsens opfattelse hele spørgsmålet om, hvad der kan påkalde sig status som videnskabeligt udsagn. Cyborg-tænkning indebærer, at en hel række klassiske dikotomier opløses, ikke blot det radikale skel mellem menneske og teknologi, men også det klassiske skel mellem det objektive og subjektive udsagn. Synspunktet er, at stillet over for disse hybrididentiteter, opnås adækvat viden først og fremmest gennem den specifikke relation, der så at sige med dette for øje konstrueres mellem "observator" og "objekt". Der er med Bruun Jensen og Lauritsens (og Donna Haraways) formuleringer tale om at etablere konkret funderede "delvise forbindelser" mellem forsker og det udforskede, hvor det ikke er muligt at forlade sig på almene metodiske principper.

Efter nu at have set nærmere på disse konkrete fænomener i samtiden udfoldes perspektivet i den sidste artikel. *Sverre Moe* spørger i sit bidrag "Verdenssamfundet", hvad en påstand om, at vi i dag lever i et verdenssamfund, indebærer? Sverre Moe anfører indledningsvis, at "verdenssamfundet" ikke kan siges at have en central placering i moderne sociologi. Der tales i stedet mere upræcist og ubestemt om "globalisering" og "internationalisering" eller rettere, disse begreber har en tendens til at gøre globaliseringens samfundsmæssige reference uklare.

Accepterer man, at vi har et verdenssamfund, som principielt set må omfatte alt socialt liv på kloden, er dette i første omgang en vældig udfordring for vort traditionelle samfundsbegreb. Dette så meget desto mere, forbi begrebet "samfund" altid har været et af sociologiens vanskeligste begreber. Nogle betragter "samfundet" som den yderste grænse for socialt samkvem. "Samfund" repræsenterer den sammenhæng, hvor menneske-

lige handlinger er knyttet til hinanden. En sådan bestemmelse rummer én mulig indgang til begrebet "verdenssamfund".

Sverre Moe inddrager herefter fire teoretiske traditioner af relevans for diskussionen af, hvad et "verdenssamfund" indebærer. Det betones, at ud fra en parsoniansk, funktionalistisk forståelsesramme vil også "verdenssamfundet" repræsentere integration og harmonisering eller "adaptive opgradering". Wallerstein betoner, at "the world-system" som et økonomisk system først og fremmest integreres via et verdensmarked med fortsat kapitalakkumulation for øje. Ny-institutionel teori opererer eksplicit med et begreb om verdenssamfundet og betoner, at bytteteoriens "rationelle aktør" har antaget en universel social form, som kun verdenssamfundet er det adækvate modsvarende på. Sverre Moe finder imidlertid, at det er Luhmanns system-teori, der på den meste overbevisende måde bidrager til forståelsen af "verdenssamfundet" uden blot at reproducere traditionelle (og begrænsende) opfattelser af, hvad der karakteriserer "et samfund". Luhmann forstår som bekendt samfundet som kommunikation og mere præcist som kommunikationens yderste grænse. Luhmann betragter endvidere moderne samfund som funktionelt differentierede med en samtidig betoning af, at ethvert funktionssystem tenderer mod at få et globalt præg. Dette indebærer, at verdenssamfundet er at se som et funktionelt differentieret samfund, som gør det muligt at forbinde og synkronisere kommunikation overalt på kloden. Spørgsmålet om verdenssamfundets eksistens er derfor et spørgsmål om, hvorledes samfundet som et historisk forankret, eget-dynamisk system af kommunikation har udviklet sig til et funktionelt differentieret, hyperkomplekst netværk af kommunikation, som omfatter alt liv på kloden. Og dette "alt" omfatter ikke blot økonomi,

men også uddannelse, videnskab, teknologi, konsroller, familie, nationalstater, kriminalitet etc. - i sandhed en udfordrende tese. At også det luhmannske perspektiv påkalder en nærmere diskussion udfoldes yderligere i artiklen.

Hertil kommer, at dette nummer af *Dansk Sociologi* også rummer en *Kronik af Anker Brink Lund "Invitation til mediesociologi"*, der både leverer en nærmere omtale af antologien *TV2 på Skærmen* og skoser dansk samfundsvidenskab for at have vendt ryggen til medierne som forskningsfelt. *Signild Vallgård* kritiserer i sin *Kommentar "Fortiden som idealtyp"* sociologien for at have en alt for unuanceret opfattelse af fortiden. Mange sociologer ser kun det forgangne som traditionsbåret, homogen, stabil og uforanderligt, hvor historikerne omvendt kan dokumentere mangfoldighed og stadig opbrud, og dette bør sociologerne lægge sig på sinde ved sine idealtypiske konstruktioner omkring det fortidige. *Anders Mathiesen* leverer i sit *Review-essay* en grundig gennemgang af Bourdieus moderne klassiker *La misère du Monde*. Beklageligvis har vi ikke i dette nummer så mange anmeldelser af sociologisk faglitteratur som ønskeligt.

Endeligt skal redaktionen ligeledes stærkt beklage, at der i det sidste nummer af *Dansk Sociologi* var sket en ombrydningsfejl, således at dele af teksten til figur 1. (side 16) i *Søren Christensen og Ann Westenholz'* artikel "Institutionalisering af medarbejdervalgte i danske virksomhedsbestyrelser og den sociale konstruktion af bestyrelsen som praktisk, strategisk aktør" var faldet ud. Der er af samme årsag indlagt et rettelsesblad i dette nummer med den korrekte tekst.

Til sidst skal redaktionen blot ønske vore læsere en rigtig god sommer, der i skrivende stund viser sig fra den allerbedste side.

Allan Madsen